

Vélemény

ad Kvassay Jenő Terv

A KJT vitaanyagát áttekintve, továbbá a 2015. szept. 14.-én (Bp-i Vízművek) elhangzott összefoglaló előadást és kiegészítő hozzászólásokat meghallgatva az alábbi észrevételeket ill. felvetéseket ajánlom a további előkészítés során lehetőség szerint figyelembe venni:

- az elvégzett nagy volumenű feltáró és elemző munka sokoldalú és részletes alapot nyújt a vízviszonyok áttekintéséhez, a vízhasználat és a vízvédelem technikai-gazdasági, intézményi és közigazgatási, illetőleg humán erőforrási kapacitásainak (ezen belül hiányosságainak) számbavételéhez és ezek alapján egy középtávú kitekintés felvázolásához;

- az anyag – kedvező feltételek esetén, megfelelő kiegészítésekkel ill. tömörítéssel – alapját képezheti egy konszolidált víz-politika elfogadtatásának. Megfontolásra javasolok két kiegészítő szempontot

1) az utóbbi 3-5 évben a vízzel foglalkozó nemzetközi tudományos és szakmai közösség kiérlelt egy átfogó megközelítést, amely a „Víz-Energia-Élelmiszer-Közlekedés-Klíma NEXUS” elnevezést kapta (kifejtését ld. - többek között - a csatolt felsorolás szerinti közleményekben). A nexus integráló szemléletben vizsgálja a vízzel és egymással szoros kölcsönhatásban lévő szektorok természeti, jogi, gazdasági, szociális, aspektusait, finanszírozási feltételeit, piaci mechanizmusait, ill. piaci kudarcait, ezeken keresztül az átfogó megközelítés kínálta komparatív előnyöket. Alapvető szempontja az egyes ágazatok működési feltételeinek optimális összehangolása a kooperáció együttes előnyeinek maximalizálása, a konfrontatív helyzetek feltárása és rendezése *win-win* típusú megoldások bevonásával. Ebben a szemléletben nem lehetséges valamelyik - számottevő jövedelemtermelő és foglalkoztatási potenciállal rendelkező - szektor méltánytalan háttérbe szorítása egy v. több másik szektor rovására. Hazai példaként említendő a víziszállítás és folyami hajózás, továbbá a vízerő-hasznosítás irracionális - bevált nemzetközi gyakorlatoknak is ellentmondó - követelmények elé állítása. A főváros vízellátását szolgáló helyi vízbeszerzési rendszer és a Dunán megvalósítható nemzetközi víziszállítás esetében is meg kell találni azokat a kölcsönösen elfogadható, sőt előnyös (nem pusztán műszaki) megoldásokat, amelyek mindkét szektor kiegyensúlyozott működését támogatják.

A KJT anyagában a nexus szemléletű megközelítés bemutatását mindenképpen indokoltnak és észszerűnek tartom, még akkor is, ha alapelveként való alkalmazása csak a későbbiek során realizálható.

2) az utóbbi néhány évben a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) nagyszabású együttműködési projektet valósított meg, amelynek összefoglaló beszámolóját a „Vizekre Irányuló Kormányzás Elvei” (Principles on Water Governance) címmel 2015. júniusában fogadta el a szervezet Miniszteri Tanácsa. Ezen jelentés egyes - globális szintű - megállapításai megerősítenek a KJT-ben is kifejtett bizonyos szempontokat, más konklúziói viszont további meggyőző érvekkel szolgálhatnak, amennyiben figyelembe vételük megoldható. Dióhéjban ezek az alábbiak:

Borús jövő – kevesebb vízzel jobban kell gazdálkodni

- a hozzáférhető és megfelelő minőségű víz korlátozottan áll rendelkezésre és nagyon változó természetű. 2050-ig a vízigények 55%-os növekedése várható,
- a felszínalatti vizek túl-használata és elszennyezése rontja az élelmiszer-biztonságot, az ökoszisztemek állapotát, az ivóvíz-ellátás biztonságát,
- 2050-ben 240 millió ember még mindig nem jut tiszta vízhez, 1,4 milliárd ember pedig ki-

- elégtő közegészségügyi szolgáltatáshoz,
- az OECD országaiban a vízi infrastruktúrák előregednek, a technológia idejétmúlttá válik, az ellátórendszerek felkészületlenek a változó igények kielégítésére, a környezeti kihívások, a folytatódó urbanizáció, a klímaváltozással együtt járó kockázatok kezelésére,
- jelentős beruházásokra van szükség az infrastruktúra karbantartása és fejlesztése érdekében (2050-ig csak a vízellátás-csatornázás területén 6,7 trillió USD és kb. háromszor ekkora összeg a kárelhárítási infrastruktúrák vonatkozásában).

A vízügy egy fragmentált szektor

- a víz érinti az összes többi szektort, összeköt településeket és embereket, átível téren és időn. Sok esetben a hidrológiai és a közigazgatási határok nem esnek egybe,
- a vizekkel - legyenek felszíniek, vagy felszínalattiak – való gazdálkodás iránti igény megjelenik mind globális, mind helyi szinten és kiterjed az érintettek (köz- és magán-szektor, non-profit szervezetek, lakosság) legszélesebb körére, továbbá a döntés-előkészítésre, a vonatkozó közpolitikákra, a projektek megvalósítására,
- a víz-szektor rendkívül tőkeigényes, egyben monopol-jellegű, fontos piaci kudarcokkal terhelt, amik elengedhetetlenül koordinációt igényelnek,
- a víz-politika eredendően komplex és szorosan összefügg más illetékességi területekkel, amelyek kritikusak a fejlesztés szempontjából, úgymint egészségügy, környezetügy, mezőgazdaság, energia, közlekedés, területi tervezés és regionális/vidék-fejlesztés, a szegénység csökkentése,
- az országokon belül - eltérő mértékben – több igazgatási szint között oszlanak meg az erőforrás-igényes felelőségek és illetékességek, ami függőségeket hoz létre az egyes szintek között és a fellépő fragmentáció kezelése jelentős koordinációs erőfeszítéseket igényel.

A jövőbeli víz-vonzatú kihívásoknak való megfelelés nemcsak azt a kérdést veti fel, hogy „mik a teendők”, de azt is, hogy „ki mit tehet/tesz”, „miért”, „melyik igazgatási szinten”, továbbá „hogyan”. A (szak)politikai válaszok csak akkor lehetnek életképesek és koherensek, ha valamennyi érintett bevonása és elkötelezettségének megerősítése megtörténik, ha megfelelőek a szabályozási keretek, ha az információ adekvát és hozzáférhető, ha megfelelő kapacitások állnak rendelkezésre, ha biztosított az integritás és az áttekinthetőség.

A jövőnek akkor lehet megfelelni, ha az intézmények képesek alkalmazkodni a változó körülményekhez, ha folytonosság érvényesül a szakpolitikákban, ha politikai akarat irányul a befogadó (inkluzív) és fenntartható gyakorlatok formálására.

2010 óta 17 OECD tagállam és 13 Latin-Amerika-i ország vízügyi szektorának átvilágítása készült el, ezek közül számunkra a leginkább iránymutató, a holland kötet lehet (Water Governance in the Netherlands).

A fentiekén kívül a KJT-ről megismert információk kapcsán azt jegyzem meg, hogy az általánosított probléma-megjelöléseken kívül szükségesnek tartanék egy fejlesztési összefoglalót, amely a 15-20 év alatt felmerülő legfajszúlyosabb projekteket, illetve az önkormányzati pályázati fő irányokat tartalmazná, hogy legalább becslési szinten kalkulálhatók legyenek a finanszírozási igények, figyelemmel az EU támogatási alapok lehetséges felhasználására.

Ami a szabályozás alapelveit illeti, az OECD 3 fő tárgycsoportot különböztet meg, tekintet nélkül a szabályozási eszközök természetére. Ezek

- gazdálkodási *funkciók* (vízellátás-csatornázás, ármentesítés és árvízvédelem, vízminőség, vízmenyiség, csapadékvíz, viharok és villám-árvizek),
- *vízhasználatok* (háztartás, ipar, mezőgazdaság, energia, környezet és települések),

- *tulajdonviszonyok* (vízi erőforrások és készletfajták, vagyontárgyak; közösségi és magán-, ill. vegyes).

A *fenntartható vízhasználat* valamennyi jogalanyra vonatkozó szabályozási alapelvként érvényesítendő, mind a jogok, mind a kötelezettségek tekintetében, külön körülírva a vízmennyiség igénybevételének ill. a használtvíz elvezetésének feltételeit, a fizetendő díjakat és járulékokat, az esetleges korlátozásokra vonatkozó feltételeket.

A KJT-ben feltárt hiányosságok között nagyobb hangsúllyal javaslom megjeleníteni, hogy az intézményi struktúrában belül súlyos torzulásként jelentkezik a víz-szektor kutatási-fejlesztési bázis-intézményének hiánya, különös tekintettel a megszüntetett intézmény több évtizedes eredményes tevékenységére, továbbá annak nemzetközi elismertségére. A hiány pótlása csak részlegesen valósítható meg külföldi szakintézmények bevonásával, mivel azok nem rendelkeznek megfelelő helyi ismeretekkel és tapasztalattal, nincsenek birtokában a több évtizedes megfigyelési adatoknak és feldolgozásoknak.

A KJT anyaga kiváló inputként szolgálhat egy lehetséges OECD ország-tanulmányhoz, így mindenképpen javaslom egy ez irányba teendő kezdeményező lépés megfontolását.
Budapest, 2015. szeptember 14.

Szvetnik Antal, nyug.
okl. hidrológus mérnök,
okl. közigazgatási manager

Hivatkozások

-OECD Principles on Water Governance

Welcomed by Ministers at the OECD Ministerial Council Meeting on 4 June 2015
Directorate for Public Governance and Territorial Development

-OECD: Water Governance in the Netherlands

-International Journal of Water Resources Development, 2015, Vol. 31, No. 3, 301–311,
The water–food–energy nexus: an introduction to nexus concepts and some conceptual and operational problems

Tony Allan, Martin Keulertz and Eckart Woertz (Received 5 January 2015; accepted 10 March 2015)

-Understanding the Energy-Water Nexus

Matthew Halstead, Tom Kober, Bob van der Zwaan
September 2014
ECN-E-14-046

-The water-energy-food nexus and human security

By Olcay Ünver and Lucie Pluschke
in *Water for Development – Charting a Water Wise Path.*
Report No 35. SIWI, Stockholm, 2015.

-Thinking about water differently: Managing the water–food–energy nexus.

Asian Development Bank (ADB), 2013